

Visitatie in vreemdelingendetentie

Verhalen van ingeslotenen

Meldpunt 0800-3388776 (gratis)
vreemdelingendetentie

LOS
Stichting Landelijk
Ongedocumenteerden
Steunpunt

©2023 Dit rapport is een uitgave van Stichting LOS – Meldpunt
Vreemdelingendetentie

Illustraties zijn gemaakt door © Mas Hab
Meer werk is te vinden op www.mashab.nl

Het rapport is gebaseerd op het onderzoek van Thirza Kunnen voor haar
bachelor scriptie Social Work aan Hogeschool Utrecht.

Inleiding

Mensen die vastzitten in vreemdelingendetentie zitten daar niet omdat ze een strafbaar feit hebben gepleegd, maar omdat ze geen geldige verblijfsdocumenten hebben. Ze moeten beschikbaar zijn voor uitzetting. Vreemdelingendetentie valt niet onder strafrecht, maar onder bestuursrecht. Vreemdelingendetentie vindt plaats in een huis van bewaring. Bewaring wordt, net als in een reguliere gevangenis, uitgevoerd door de Dienst Justitiële Inrichtingen. Het regime dat van toepassing is binnen het gevangeniswezen, op basis van de Penitentiaire beginselenwet (Pbw), is ook van toepassing in vreemdelingendetentie.

Visitatie is onderzoek aan het lichaam. Het is een manier om te controleren of mensen contrabande (verboden voorwerpen) in hun lichaam hebben verstopt. Visitatie omvat het **schouwen** van de openingen en holten van het lichaam. Om te visiteren moet een ingeslotene zijn of haar kleding uittrekken. De persoon is dus naakt. Schouw gebeurt door bijvoorbeeld de mond te openen of door drie keer te bukken. Soms wordt gevraagd om de billen uiteen te trekken. Het uitgangspunt is dat er geschouwd, maar niet **getoucheerd** (aangeraakt) mag worden.¹ Soms worden mensen toch aangeraakt of inwendig getoucheerd. Dan wordt er bijvoorbeeld in de anus gevoeld. Dit is vernederend en heeft een grote impact op mensen. In het gevangeniswezen wordt visitatie regelmatig uitgevoerd. De procedure wordt omschreven in artikel 29 van de Pbw. Daarin staat dat visitatie moet plaatsvinden op een besloten plaats en dat het, voor zover mogelijk, moet worden verricht door iemand van hetzelfde geslacht als de gedetineerde.

In vreemdelingendetentie wordt visitatie niet meer stelselmatig toegepast. Vroeger was dit wel het geval. Aanleiding voor verandering was een situatie in 2012 waarbij een vrouw in vreemdelingendetentie hardhandig werd gevisiteerd. Hier waren zowel mannen als vrouwen bij. Zij was getraumatiseerd door eerdere verkrachtingen. De visitatie had traumatische gevolgen voor haar. De zaak is naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gegaan. De Nederlandse regering heeft in een verklaring erkend dat de visitatie die de vrouw moest ondergaan een schending van Art 3 EVRM opleverde: *'Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.'* De regering bood de klaagster een

---

¹ Penitentiaire beginselenwet , art. 29 lid 2.

schadevergoeding aan. Klaagster kon zich vinden in de verklaring en ging akkoord, mits de schikking openbaar werd.²

Na gesprek in de Twee Kamer is er door de toenmalige staatssecretaris van Justitie en Veiligheid toezegging gedaan om in alle vreemdelingendetentiecentra bodyscans in te voeren.³ De **bodyscan** is een apparaat dat door middel van een lichte dosis röntgenstraling (verboden) voorwerpen in het lichaam en/of lichaamsholtes kan detecteren. De bodyscan moet visitatie grotendeels vervangen. Visitatie moet zo min mogelijk gebruikt worden en alleen als een alternatief niet toereikend is. Het mag niet gebeuren door mensen van het andere geslacht. Zo staat het ook in het huidige wetsvoorstel Wet terugkeer en vreemdelingenbewing. In 2018 bracht Meldpunt Vreemdelingendetentie een publicatie uit waarin geconcludeerd werd dat het daadwerkelijke aantal visitaties niet goed geregistreerd wordt.⁴ Er wordt nog regelmatig gevisiteerd.

Visitatie is iets wat voor ingesloten en erg vernederend en traumatisch is. Veel mensen die in vreemdelingendetentie zitten hebben met geweld te maken gehad en/of hebben reeds bestaande psychische problemen en trauma's.⁵ Voor hen is visitatie extra belastend omdat het wordt ervaren als geweldstoepassing. Schaamte en vernedering maken het moeilijk om erover te praten. Veel ingesloten en weten ook niet dat het iets is waar ze een klacht over in kunnen dienen. Het Meldpunt Vreemdelingendetentie ontvangt nog regelmatig meldingen over visitatie. In de eerste drie maanden van 2023 ontving het Meldpunt al drie meldingen over visitatie. De echte cijfers zullen hoger zijn.

Achter de cijfers zitten mensen met verhalen. Zonder deze verhalen blijft visitatie enkel een begrip en de impact ervan ontastbaar. Om inzicht te geven in de beleving van mensen die dit meemaken zijn hun verhalen opgeschreven. Het gaat in alle gevallen om mannen die in vreemdelingendetentie in Rotterdam zitten of zaten. Het gaat om ervaringen tussen 2017 en 2023. Alle personen hadden hierover contact met Meldpunt Vreemdelingendetentie.

---

² EHRM 2 mei 2017, L t. Nederland, nr. 68613/13

³ *Kamerstukken II, 19637, nr. 1986*. (2015, 13 april).

⁴ Meldpunt Vreemdelingendetentie (2018). *Visitatie*. Rotterdam: Meldpunt Vreemdelingendetentie – Stichting LOS.

⁵ Nationale ombudsman (2020). *Grenzen aan vreemdelingenbewing. Een onderzoek naar de uitvoering van vreemdelingenbewing*. Den Haag: Nationale ombudsman.

Visitatie wordt vaak uitgevoerd voorafgaand aan plaatsing in een isoleercel. Dit is een kale cel met weinig tot geen meubels; een toilet, een matras en zitkussen voor overdag. Soms worden meer meubels of persoonlijke bezittingen toegestaan. Isolatie kan als orde- en als strafmaatregel worden opgelegd. Bij straf wordt een isoleercel een 'strafcel' genoemd. Bij een ordemaatregel heet het een 'afzonderingscel'. Er is altijd een camera aanwezig in de cel. Wanneer de camera aanstaat en mensen geobserveerd worden, wordt het een OBS-cel genoemd. Dit is een afkorting voor observatiecel. Wanneer personen in een isoleercel geplaatst worden krijgen ze vaak een scheurjurk aan. Dit is een jurk gemaakt van één geheel en wat moeilijk kapot te krijgen is. Het dient voor veiligheid. Mensen kunnen zichzelf er bijvoorbeeld niet mee verhangen.⁶ In één verhaal wordt gesproken over een 'OBS-dress', daarbij wordt naar een scheurjurk verwezen.

---

⁶ Amnesty International, Dokters van de Wereld & Stichting LOS – Meldpunt Vreemdelingendetentie. (2020). *Isolatie in vreemdelingendetentie*.

Aanpak

Voor het verzamelen van de verhalen zijn klachten geraadpleegd die het Meldpunt Vreemdelingendetentie samen met ingeslotenen ingediend heeft bij de Commissie van Toezicht. Dit is een commissie die toezicht houdt op de gang van zaken binnen een justitiële inrichting. Ze kijken als het ware vanuit de maatschappij mee over de schouder van de directeur. De Commissie van Toezicht bestaat uit een rechter, een advocaat, een medicus en een maatschappelijk werker. Naast het behandelen van klaagschriften is hun taak:

- Toezicht houden op de wijze van tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming;
- Kennis nemen van door ingeslotenen naar voren gebrachte grieven;
- Het geven van advies en inlichtingen aan de minister.⁷

Ingeslotenen kunnen klachten indienen over door de directeur genomen maatregelen en straffen en over het onthouden van regimaire rechten. Ook het weigeren van het nemen van een beslissing door de directeur valt onder dit klachtrecht.

Het Meldpunt Vreemdelingendetentie dient samen met ingeslotenen klachten in bij de Commissie van Toezicht en zij vertegenwoordigt en ondersteunt hen bij zittingen. Het Meldpunt houdt deze klachten bij om inzicht te krijgen in belangrijke thema's. Zo kon het Meldpunt in 2018 de klachten over visitatie vergelijken met de cijfers uit een WOB-verzoek.

Na het in kaart brengen van de klachten over visitatie is contact opgenomen met de personen die deze klacht ingediend hebben. In veel gevallen was er geen contact te krijgen met ex-ingeslotenen. Vanwege uitzetting of vrijlating raken mensen vaak uit beeld. In deze gevallen is uit de informatie bekend bij het Meldpunt hun verhaal geanonimiseerd opgeschreven.

Uitgangspunt was om mensen te spreken en indien zij hiervoor openstonden, hen zelf hun verhaal te laten vertellen en deze op te schrijven. Visitatie is een onderwerp wat veel schaamte oproept en wat moeilijk bespreekbaar is voor mensen. Als antwoord op de vraag of mensen hun verhaal willen vertellen hierover, kregen we regelmatig als

---

⁷ Dienst Justitiële Inrichtingen. (z.d.) *Commissie van toezicht*. Zie <https://www.dji.nl/over-dji/organisatie-dji/commissie-van-toezicht>

antwoord dat we de reeds bekende informatie mochten gebruiken. Wanneer dit het geval was werd gevraagd of personen hier nog iets aan toe wilde voegen. Vragen die daarbij gesteld werden waren:

- Wat gebeurde er voorafgaand aan de visitatie?
- Hoe verliep de visitatie?
- Wat moet de buitenwereld volgens jou weten over visitatie?
- Wil je iets vertellen over wat visitatie met je doet?
- Wat is de impact van visitatie op jou?
- Waarom mag visitatie niet meer gebeuren?

De aanvullende antwoorden hierop zijn verwerkt in de reeds bestaande informatie uit de klachten. Soms zijn zinnen die mensen uitspraken iets aangepast om het grammaticaal te laten kloppen.

Enkele personen vertelden niet mee te willen werken, ondanks dat het geanonimiseerd wordt. Hun verhalen zijn uiteraard niet toegevoegd.

Z:

32 jaar oud

Zat 7 maanden in vreemdelingendetentie

In de ochtend werd ik wakker geschud door bewakers met helmen, schilden en stokken. Ik voelde me bedreigd. Ze namen me apart. Ik moest me uitkleden en ik werd gevisiteerd. Ik schaamde me heel erg. Toen ik mijn kleren weer aan had moest ik met andere ingeslotenen naar de keuken. Daar moesten we wachten. Tijdens het wachten werden onze cellen doorzocht. Minstens 17 andere ingeslotenen waren ook gevisiteerd. Toen we weer terug mochten naar onze cel zijn een paar van ons opnieuw gevisiteerd. Ik was niet verdacht en vormde geen risico om iets bij me te dragen. Er werden gewoon een paar mensen uitgekozen. Dit voelt onrechtvaardig.

G.

61 jaar oud

Zat 8 maanden in vreemdelingendetentie

Ik heb ruim 45 jaar in Nederland gewoond. Mijn kinderen en kleinkinderen wonen er. Ik heb meerdere keren in vreemdelingendetentie gezeten. De laatste keer werd ik vlak voor mijn uitzetting in OBS geplaatst. De ochtend van vertrek werd ik met haast geroepen. Bewakers hadden mij niet op tijd gewekt waardoor ik snel moest vertrekken. Ze waren heel gestrest omdat het busje waarmee ik weg moest al voor de deur stond. Ze wilde mij in mijn pyjama laten vertrekken, maar dat wilde ik niet. Ik moest snel naar de hal waar ik moest tekenen en mijn spullen kreeg. Toen moest ik mij omkleden in een ruimte in die hal. Het was een aparte kamer, maar de deur was open waardoor iedereen het kon zien. Eerst werd ik gecheckt [lees: gevisiteerd]. Dit was door één bewaker. Er was een vrouw in de gang, die kon het gewoon zien. De bewaker zei 'doe al je kleren uit.' Toen moest ik alles uitdoen. Ik

was helemaal naakt. Toen zei hij 'bukken' en moest ik drie keer bukken. Ze keken tussen mijn billen. Ik moest ook mijn geslachtsdeel optillen, toen keek de bewaker daar. Hij keek ook in mijn mond en onder mijn voeten. Er was geen reden om te denken dat ik iets [lees: verboden middelen] bij mij had. Dat risico was er al mijn tijd in vreemdelingendetentie niet geweest. Ook was ik nooit agressief en werkte ik altijd mee als bewakers mij iets vroegen.

Visitatie is vernedering. Het ergste is dat iemand het doet die drie keer jonger is. Iemand die mijn zoon kan zijn, die kijkt naar mijn reet. Dan zak ik door de grond. Het is een mishandeling.

M.

22 jaar oud

Zat 6 maanden in vreemdelingendetentie

Toen ik een aantal maanden vast zat werd midden in de nacht mijn cel gecontroleerd. Terwijl ik sliep kwamen bewakers met masker en schilden mijn cel binnen. Ze zeiden 'alarm, rustig, rustig.' Ze droegen maskers en schilden en deden me handboeien om. Toen ben ik in isolatie [lees: OBS-cel] gezet. Ik begreep niet waarom dit gebeurde. Ik spreek geen Nederlands en Engels en er werd niets vertaald. Voor de isolatie werd ik naakt gecontroleerd [lees: gevisiteerd]. Ongeveer vier personen duwden me op de grond en hielden me vast. Ze trokken mijn kleren uit. Toen ik helemaal naakt was keken ze in mijn anus en raakten mijn geslachtsdeel aan. Daarna kreeg ik een scheurjurk aan. Hierna heb ik 5 dagen in isolatie gezeten. Mij is nooit het gebruik van de bodyscan aangeboden.

N.

37 jaar oud

Zat 12 maanden in vreemdelingendetentie

Nadat ik bezoek kreeg werd ik lichamelijk onderzocht [lees gevisiteerd] door bewakers die in de bezoekersruimte waren. Er is niet eens een bodyscan aangeboden. Ik durfde het visiteren niet te weigeren omdat ik bang was dat ik dan in OBS zou worden geplaatst. Ik moest mijn kleding uit doen en toen ik helemaal naakt was moest ik drie keer bukken en keken ze in mijn anus. Het was heel beschamend. Ze vonden verboden middelen bij mij. Dit zouden ze ook hebben gevonden als ze de bodyscan hadden gebruikt.

L.

44 jaar oud

Zat 9 maanden in vreemdelingendetentie

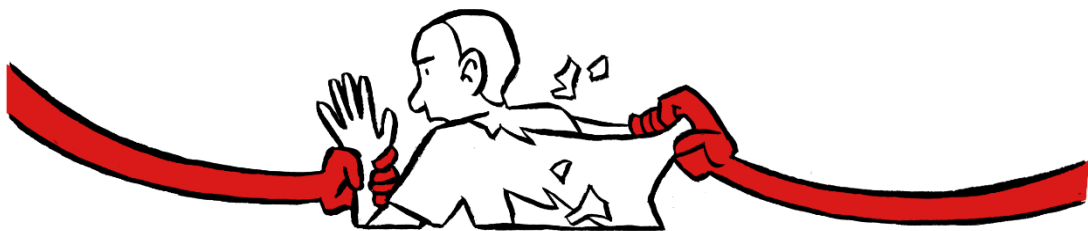
Ik werd op een avond samen met mijn celgenoot uit de cel gehaald. We kregen handboeien om en werden naar een aparte ruimte gebracht. Daar hebben we bijna drie uur gewacht. We wisten niet waarom we daar zaten. Na het wachten werd ik opgehaald door een bewaker en moest ik mee naar een kamertje. Ik moest gevisiteerd worden, maar er werd niet gezegd waarom. De bewaker zei dat ik mijn kleren uit moest doen. Toen moest ik mijn mond opendoen, daar keken ze in. Daarna moest ik drie keer bukken. Bewakers hebben niks bij mij gevonden. Ik zou willen dat ze mij met een bodyscan hadden bekeken, dan hoefde ik niet naakt te zijn. Bewakers vroegen me niet of ik dat wilde. Achteraf hoorde ik dat heel veel mensen op de afdelingen gecontroleerd werden omdat er een telefoon binnengesmokkeld was. Ik had niks met de smokkel te maken. Dat voelt onrechtvaardig.

J:

30 jaar oud

Tijd in vreemdelingendetentie is onbekend

Ik werd op een avond met mijn celgenoot uit de cel gehaald. We kregen handboeien om en bewakers brachten ons naar een aparte ruimte. We wisten niet waarom we daarheen moesten. Achteraf bleken ze een telefoon te zoeken. Ik werd door drie mannelijk bewakers onderzocht [lees: gevisiteerd]. Mijn cel werd doorzocht en een half uur later was ik weer op mijn cel. Er is niets [lees: verboden middelen] bij mij gevonden. Bewakers hadden ook een bodyscan kunnen gebruiken, maar dit hebben ze niet gedaan. Het was traumatisch voor me. Ik vind het heel moeilijk om er over te praten. Ik had niets met de gesmokkelde telefoon te maken en was er niet eens bij toen dit gebeurde.

D.

21 jaar oud

Zat 1,5 maand in vreemdelingendetentie

Ik ben in de trein vanuit Duitsland naar Nederland opgepakt en in vreemdelingendetentie [terecht] gekomen.

Toen ik [in vreemdelingendetentie] aankwam werd ik meteen in een isoleercel geplaatst. Hier heb ik drie dagen gezeten. Vlak hiervoor werd ik gevisiteerd. Ik begreep niet waarom dit moest. Er waren een paar bewakers. Ze deden mijn kleren uit. Ik was helemaal naakt en toen hebben ze mijn lichaam onderzocht. Daarna mocht ik weer kleren aan. Het was vernederend en verwarrend. Ik spreek alleen Duits en Arabisch. Er kwam geen tolk, waardoor ik niet begreep waarom dit gebeurde. Ik probeerde mezelf uit te drukken met gebaren maar ze begrepen mij niet. Het voelde heel onrechtvaardig.

H.

22 jaar oud

Zat 6 maanden in vreemdelingendetentie

A guard came in our cell to check it. We were sleeping. There was plastic moved in the window, they thought we wanted to break out. I was frustrated and stressed. I didn't try to break out. We had to go two days to OBS and five days in isolation in our own cell. I was so mad, we didn't do anything.

When the guards brought me to OBS, they did a strip search. They always do it when you go to OBS. Four men and three women were there. They put me on the ground. A few guards held me on the ground while others took my clothes off. Even my underwear. One guard even lifted my genitals. I was furious and so ashamed. Also because there is a camera in the OBS cell. The director was also there and looked at it.

No one should be taken of clothes like that. It felt like I would get raped. It makes me feel like an animal. I want other people to know what we go through. I wish they would put themselves in our position.

Criminals get treated better. We have no value here. People here cut themselves because they are stressed. They try to commit suicide. Then they get taken away and we don't know what happens to them. They [lees: medewerkers van het DCR] are driving us crazy. Only we know what we are going through.

K.

35 jaar oud

Zat 4 maanden in vreemdelingendetentie

In de 20 jaar dat ik in Nederland heb gewoond heb ik meer dan 10 keer in vreemdelingendetentie gezeten. De laatste keer was zo'n vier maanden. Deze keer was vooral erg moeilijk voor mij door de vele voorvallen die plaatsvonden. In drie maanden tijd heb ik 7 keer in isolatie gezeten. Eén keer zat ik een week in isolatie zonder dat ik wist waarom. Andere keren kreeg ik geen schriftelijke mededeling over de maatregel, terwijl ik deze wel had moeten krijgen. Of werd ik niet gezien door een arts die moest bepalen of ik de isolatie geestelijk wel aankon.

Voor bijna elke keer dat ik in isolatie moest ben ik gevisiteerd. Het was heel beschamend en schokkend voor me. Ik moest me helemaal uitkleden. Niet één keer werd een bodyscan aangeboden. Het was heel vernederend voor me. Helemaal de twee keer waarbij de visitatie in het bijzijn van vrouwen was.

Ook ben ik een keer twee keer op een dag gevisiteerd. Eerst toen ik terugkwam van transport, en daarna toen ik opeens overgeplaatst werd naar een isoleercel. Ik was de hele dag onder toezicht van bewakers, dus er was geen risico dat ik verboden middelen bij me droeg. Ik vond het verschrikkelijk om me opnieuw te moeten uitkleden en nog een keer aan mijn lichaam onderzocht [lees: gevisiteerd] te worden.

Bij één van die visitaties werd ik tegen de grond geduwd en trokken bewakers mijn kleren uit. Hierbij werd ik ook aangeraakt [lees: inwendig getoucheerd]. Een bewaker had handschoenen aan en voelde met zijn vinger in mijn anus. Dit was in het bijzijn van vrouwen. Ik voelde me seksueel aangerand.

C.

23 jaar oud

Zat 5 maanden in vreemdelingendetentie

Op een avond ben ik toen ik uit bed stapte op een theekopje gevallen, waardoor ik een grote wond op mijn knie had. Het bloedde heel erg. Een bewaker heeft tegen mijn celgenoot gezegd dat het leek alsof er een moord was gepleegd, zoveel bloed lag er op de grond. Ik ben toen gefouilleerd en hardhandig in de boeien geslagen, terwijl ik een gebroken pols had. De breuk was voor detentie gebeurt. Ik werd naar een isoleer cel gebracht. Achteraf begreep ik dat ze me in isolatie plaatsten omdat ze bang waren dat ik mezelf bewust pijn had gedaan. Ik werd naar een ruimte gebracht waar ik een uur moest wachten voor ik gevisiteerd werd. In die tijd hadden ze toch ook een bodyscan kunnen gebruiken? Ik moest mij uitkleden. Ik was helemaal naakt. Ik werd gevisiteerd en daarna trok een bewaker mij scheurkleden aan.

De bewakers behandelden mij heel naar. Daar heeft een bewaker achteraf haar excuses voor aangeboden. Het doet me erg veel verdriet hoe ik ben behandeld.

Voor, tijdens en na mijn tijd in isolatie heb ik nooit een psycholoog of psychiater gesproken. Ondanks dat de huisarts na twee dagen isolatie besloot dat ik terug mocht naar een reguliere afdeling, werd ik pas na zes dagen uit isolatie gehaald.

